

neți țări și țineți învățăturile pe care le-ați primit fie prin viu grai, fie prin epistola noastră" (Tesalonicensi 2, 15).

Să nu ne lăsăm ademeniți de curentele creștine care bîntuiesc peste toată țara, motivînd că vin să ne evanghelizeze, adică să ne propovăduiască Sfînta Evanghelie, ca și cînd noi n-am fi avut-o, sau am pierdut-o în timpul celor 45 de ani de guvernare a celor fără de Dumnezeu. Cum nu-și pierd pomii seva și brazii frunzele așa nu am pierdut noi Evanghelia. Cîm în ținuturile calde pomii și plantele rămîn mereu verzi, așa și în căldura spirituală din masele de jos, de la țară mai ales, frunzele Evangheliei au rămas mereu vii. Preoții noștri explică Evanghelia în drumul ei prin viața creștină de toldeatuna și prin interpretările pe care le-au dat marii sfinți ai trecutului glorios al Bisericii, adică și prin Sfînta Tradiție pe care acești propovăduitori proaspeți ai Evangheliei nu o au și nici nu o iau în considerare.

Nu trebuie ocolit sau ignorat ceea ce spune Sfîntul Apostol Pavel: "...sînt unii care vă tulbură și voiesc să schimbe Evanghelia lui Hristos. Dar chiar dacă noi sau un înger din cer v-ar vesti altă Evanghelie decît cea care v-am vestit-o... sau altceva decît ce ați primit, să fie anatema" (Galateni 1, 7-9). Să ne ferim așadar și de cei ce schimbă sfînta credință ortodoxă și datinele ei strămoșești și nici noi să nu culegăm a schimbă ca să nu cădem sub greaua osîndă a blestemului rostit de Apostolul Pavel.

În al doilea rînd, să ne întoarcem privirile către satul nostru românesc, cuibul ființei noastre naționale și creștine; către viața de la țară, unde sînt adînc înfipte rădăcinile neamului nostru. Să ne plecăm urechile și să ascultăm de filosoful și poetul român Lucian Blaga, fiu de preot de la țară, cum proslăvește satul românesc. "Fac elogiu satului românesc, zice el, că acest sat este creatorul și păstrătorul culturii noastre populare, înțelegînd și credința cu datinile strămoșești".

Ca și cei doi apostoli, să ne îndreptăm și noi pașii gîndurilor și inimilor spre satele noastre și spre locuitorii lor, căci la obîrșie toți venim de la sate.

Să dăm tot sprijinul în refacerea și spirituală a satelor noastre, acum eliberate de furia celor ce voiau să le distrugă. Să ascultăm glasul ogoarelor, care cheamă pe toți cei buni de muncă să se apropie de ele, să le cultive, ca, la rîndul lor, aceste ogoare să dea roada lor numai celor ce le muncesc.

Iubind satele și ogoarele noastre, iubim pe strămoșii care zac în ele și care pe ele și-au sfințit viața lor.

Al vostru părinte voitor de tot binele și rugător către Dumnezeu, care vă binecuvîntează și vă zice tuturor celor de față și celor care pentru pricina binecuvîntate nu sînt aici, creștineasca salutare.

„HRISTOS A INVIAT !“

Al vostru de tot binele voitor și pururea către Domnul rugător.

DE CE SÎNTEM ORTODOCȘI ?

E greu de a enumera toate motivele pentru care sîntem și ținem să fim un neam ortodox. Vom încerca să înșirăm doar unele dintre aceste motive.

1. Ortodoxia ne-a menținut oa un neam unitar și deosebit, cu un rol important între popoarele din Orient și Occident. Ea ne-a dat puterea să ne apărăm ființa față de îndelungata ofensivă otomană, constituind un zid de apărare și pentru popoarele din Occident, deși, pe de altă parte, ne-a ajutat să ne apărăm ființa și față de unele din popoarele vecine din Occident. Am apărut prin ea poarta Occidentului în fața avalanșei otomane, dar ne-a fost și o poartă care ne-a apărut de pofta de stăpînire și de nimicire a acelor popoare din Occident. Ne-am apărut, prin Ortodoxie, ființa noastră din partea năvalei prelungite a otomanilor, dar și din partea unor popoare din Occident, ajutîndu-ne să avem și un rol în apărarea Occidentului.

Fără Ortodoxie istoria noastră n-ar fi dobîndit gloria din vremea lui Mircea cel Bătrîn, a lui Mihai Viteazul, a lui Ștefan cel Mare și a altor voievozi.

Dar Ortodoxia nu ne-a dat numai puterea să ne apărăm ființa națională și liniștea Occidentului, ci ne-a dat și puterea să contribuim la menținerea popoarelor (grecilor și slavilor) din Balcani. Țările noastre au adăpostit cultura acelor popoare și le-au dat puterea să se dezvolte și totodată le-a dat puterea să se mențină oțiar așanse sub jugul otoman. Am susținut mînaștirile din Sfîntul Munte, bisericile și mînaștirile din acele țări inclusiv cele din Țara Sfință.

Prin Ortodoxie poporul nostru a jucat, ca un fel de oentru, un rol apărător pentru Orientul și Occidentul european. Cîtă vreme Europa a stabilit prin cruciade și în alte forme popoarele din Răsăritul ei, poporul nostru a avut un rol pozitiv și pentru Apusul și pentru Răsăritul european.

Rolul acesta îl vom putea îndeplini și în viitor în noua Europă unită care începe să se formeze. Ca popor latin ortodox, prin latinitate putem apăla la popoarele din Occident să dezvolte relațiile ecumenice cu creștinismul răsăritean, făcînd posibilă o sinteză între spiritualitatea ortodoxă și națiunile occidentale, iar celor din Răsărit dîndu-le puterea să realizeze aceasta între Ortodoxia lor și spiritul organizator al civilizației occidentale.

Dacă poporul nostru s-ar rupe de Ortodoxie, ar înoceta rolul lui de punte vie între Orient și Occident, dar și caracterul de sinteză unică a spiritualității lui între celelalte popoare, adică identitatea noastră cu totul deosebită, căci n-am format și nu formăm

să rămână în casa ei (Fapte 16, 9-15).

Din Filipi, Apostolul Pavel și însoțitorii lui au dus creștinismul și în alte orașe macedonene, între care și în Tesalonica și Bereea (Fapte cap. 17) care pînă azi purtînd numele Veria este locuit aproape în întregime de macedoneni. Acești macedoneni erau traci, care purtau și numele de besi. Besii se întindeau și dincolo de Bosfor, în Bitia, sub numele de Biti. Troia era unul din orașele lor. Ei erau în fond un neam romanic, ca dovadă stă faptul că Enea, nepotul lui Priam, plecînd din Troia după ce a fost cucerită de traci, se duce în Italia, unde întemeiază Roma. Dar o dovadă despre romanitatea acestor traci sau besi este și faptul că numai ei rămîn după plecarea armatelor romane din Dacia și apoi din sudul Dunării vorbitori ai limbii romane, cîtă vreme în Grecia, Egipt, Asia Mică, această limbă s-a pierdut.

O dovadă a romanității acestei populații, dar și a faptului că ea a fost creștinată înainte de Roma, unde Pavel și probabil și Petru merg abia mai tîrziu (Pavel a mers acolo după a treia călătorie misionară), este și limba latină, dar o limbă latină deosebită de cea răspîndită de la Roma în tot Occidentul, care s-a tradus în noțiunile fundamentale ale acestei credințe pentru această populație: Făcător și nu Creator, Fecioară și nu Virgo, Înviere și nu Resurrection, Tată și nu Pater, Dumnezeu și nu Deus.

Dar ceea ce e important de semnalat este că poporul nostru, rămas legat de popoarele din Răsărit, a păstrat credința creștină așa cum a primit-o la început, deci în forma ei precizată în scrierile Părinților din Răsărit.

Iar acest creștinism neschimbat menținut cu multă scrupulozitate prin Sinoadele ecumenice și prin Liturgia lui străveche, și-a păstrat nota lui fundamentală: unitatea strînsă a sufletului și a creației în general cu Dumnezeu, fără ca această unitate să cadă în extrema unei concepții panteiste.

Astfel, spiritualitatea, echilibrată și de largă sinteză a poporului nostru nu se datorește numai prezenței lui geografice între Răsărit și Apusul Europei și caracterului lui pe de o parte latin, pe de alta răsăritean prin credința lui, ci și faptului că el și-a însușit de la începuturile existenței lui și și-a păstrat credința creștină originală, care reprezintă prin ea însăși un echilibru între deosebirea lui Dumnezeu de creație și între prezența lui în creație. Trecînd spre Occident, credința creștină s-a schimbat în sensul că Dumnezeu a fost cugețat tot mai despărțit de lume, ceea ce a trezit uneori ca reacție o gîndire panteistă, de confundare a Lui cu esența întunecoasă a lumii (Eckhardt, Böhme) sau o gîndire sentimentală la un Hristos răstignit în trecut ca în mistica catolică feminină nu trăit în lucrarea Lui prezentă în noi.

În Occident, despărțirea lui Dumnezeu de lume a dus în catolicism la înțelegerea Bisericii ca avînd mai puțin prezent pe Hristos în ea, fiind înlocuit de un vicar (locțiitor), preocupat de extinderea puterii lui și a subordonaților lui în lume, în mod accentuat de stăpînirea peste domeniile vieții omenești în sens politic.

cea taină sau încrederea în înțelegerea rațională a realului, proprie Occidentului, cu sentimentul tainei nepătrunse a existenței proprii popoarelor din Răsăritul Europei. Dar noi ca latini aducem în taina lucrurilor și a persoanelor totodată o lumină, mai accentuată decît popoarele slave, dar o lumină care nu mărginește, ci definește și care e proprie popoarelor occidentale. În privința aceasta sîntem mai aproape de spiritualitatea creștină primară, rămasă prezentă și în spiritualitatea poporului grec, deși cu o mai redusă trăire sentimentală a acestei lumini decît în spiritualitatea românească.

Poporul nostru aduce în aceasta înțelegerea accentuată dar și simțită a tainei ca lumină, cu astfel o sensibilitate și un echilibru al înțelegerii și al simțirii. N-avem în acestea nici o tendință spre trezvia oarecum mai rece occidentală pentru că pornirea fierbinte a pasiunii întunecate și nemărginite se ivește uneori ea reacție împotriva primei. Noi avem echilibrul delicatetei în această înțelegere luminoasă și plină de un respect profund față de taina nesfîrșită a persoanelor și a lumii în general, trăită în bucuria comuniunii. Prin echilibrul acesta sîntem străini de orice unilatralitate, prețuind toate lucrurile, toate persoanele, toate faptele în importanța lor, ca să nu mai vorbim de echilibrul românesc general între Orient și Occident.

Vrem să ne pierdem unitatea noastră în această identitate unică, echilibrată, cumințe, fărămișundu-ne în tot felul de grupuri neoprotestante, unilaterale, extreme, care își afirmă în mod superficial orgoliul lipsei de păcat și critică pe ceilalți ca plini de toate păcatele, necunoscînd conștiința smerită a imperfecțiunii proprii și a delicatetei respectului tainei celorlalte persoane? Sau vrem să ne pierdem în haosul întunecat al confundării tuturor într-o esență care nu cunoaște un Dumnezeu al comuniunii și iubirii interpersonale pe care o cere aceasta și de la noi, lăsîndu-ne atrași de confundarea tuturor într-o esență indefinită, oum face budismul și, în general, religiile orientale care vîd în fundamentul indistinct al lumii acesteia ultima realitate?

2. Dar prin ultimele descrieri ale spiritualității noastre creștine am trecut de la reliefaarea importanței Ortodoxiei pentru neamul nostru la prezentarea valorii ei în ea însăși.

Prin Ortodoxie ne-am păstrat credința creștină de la început sau (adevărata) credință primită odată cu începuturile existenței noastre ca neam, această credință constituind astfel o componentă esențială a spiritualității noastre.

În Faptele Apostolilor, ucenicul Apostolului Pavel spune că în a doua călătorie misionară, deci după anul 50 după Hristos, ajungînd împreună în Tros, „noaptea i s-a arătat lui Pavel o vedenie: un bărbat macedonean sta rugîndu-l și zicînd: Treci în Macedonia și ne ajută“. Și Luca adaugă îndată: „Cînd a văzut el această vedenie, am căutat să plecăm îndată în Macedonia, înțelegînd că Dumnezeu ne cheamă să le vestim Evanghelia... Plecînd cu corabia... am ajuns la Filipi, care este cea dintîi cetate a acestei părți a Macedoniei și colonie romană. Iar în această cetate am

Dumnezeu e gândit rațional ca o realitate oarecum retrasă în cer și nu trăind în lucrarea Lui tainică în suflete. De aceea s-a pus mai puțin accent pe rugăciune și pe Taine, prin care se cer și se obțin lucrările Lui.

Dezvoltarea aceasta și-a găsit formularea nu numai în teoria rolului papei de vicar sau locțiitor al lui Hristos, ci și în respingerea învățăturii răsăritene despre energiile sau lucrările necreate, prin care Dumnezeu este activ în lume, deși prin ființă rămâne neconfundat cu ea. Aceasta a avut drept concluzie învățătura catolică despre caracterul pur creat al grației, primită de la Dumnezeu prin rugăciune și dată nouă prin Sfintele Taine.

De aici vine și caracterizarea disprețuitoare din partea catolică, a Tainelor, ca rit. Astfel îi declară pe greco-catolici, catolici „de rit bizantin”, ritul neînsemnând nimic în distincția acestora de catholicism. Dar unde ne înflănim propriu-zis cu Hristos, dacă nu în Botez și în Euharistie, în prima candidatului declarând la întrebarea preotului: „Te unești cu Hristos?” cu răspunsul: „Mă unesc cu Hristos”, iar în Euharistie, preotul declarând: „Se împărtășește robul lui Dumnezeu N. cu trupul lui Hristos“.

Protestanții au făcut un pas mai departe în această minimalizare a Tainelor, înlăturând pe cele mai multe din ele, iar grupările neoprotestante înlăturându-le cu totul. S-a rămas cu discursuri despre un Hristos și la protestanți, dar mai ales la neoprotestanți, cu niște cîntări sentimentale care nu spun aproape nimic despre dumnezeirea și lucrarea lui Hristos, ci doar niște declarații sentimentale despre iubirea Lui față de cei ce caută sau a celor ce-I cîntă Lui.

Aceasta închide persoana umană și creația în ele însele, cum îi închide și pe Dumnezeu.

Iar prin aceasta nu nesocotesc porunca Mîntuitorului Hristos sau Evanghelia, prin care cere Apostolilor să boteze pe toți cei ce cred în El în numele Sfintei Treimi (Matei 28, 19)? Și nu nesocotesc celelalte porunci ale Lui, prin care cere Apostolilor și urmașilor să se împărtășească cu trupul și sîngele Lui, sub chipul pîinii și al vinului (Luca 22, 19; Ioan 6, 53; 56; I Corinteni 11, 27, 29)? Sau nu nesocotesc porunca Lui care a dat urmașilor Duhul Sfînt spre iertarea păcatelor (Ioan 20, 22-23).

Aceasta a dat un caracter laic cultului. Dumnezeu a rămas un obiect de gândire neexperimentat sau pur rațional, simplificînd în mod unilateral învățătura și viața creștină. S-a socotit că Dumnezeu e priceput în întregime, prin prezența Sa în lume, dar și absent în întregime din lume.

S-a pierdut sentimentul unității complexe în Dumnezeu a realității. Pe plan politic aceasta a dus fie la un imperialism bisericesc peste oameni, fie la o vedere a realității umane numai ca o masă unitară care poate fi stăpînită și condusă în mod uniform. Din Occident au ieșit astfel prețuirea tuturor ideilor contradictorii sau formele de gândire pline de dispreț pentru fiecare persoană, dar în comuniune iubitoare cu celelalte. Cultura Occidentului însăși excelează printr-un individualism nesfîrșit, dar monoton, sau prin-

tr-un spirit uniform. Ea e departe de prețuirea și respectul valorilor și problemelor reale ale relațiilor vii dintre oameni.

Relația cu Dumnezeu a devenit o temă de simple discursuri raționale, uniforme în catholicism sau de o diversitate în protestantism care împarte pe creștini în tot felul de grupuri.

De la discursomania uniformă a catolicismului s-a înaintat la discursomania individualistă a protestantismului și la discursomania a tot felul de grupuri neoprotestante. Ce a mai rămas din Biserica cea una, dar una prin iubire și prin prezența aceluiași Hristos în toți cei ce cred în El?

Nu mai prezența reală a aceluiași Hristos în toți cei ce cred, dar pe care Hristos nu vrea să-i anuleze în ceea ce are fiecare persoană ca propriu, poate menține atît unitatea cît și bucuria tuturor în aceeași comuniune în El. Numai aceasta poate aduce atît echilibrul spiritual în fiecare cît și în relațiile între toți, unită cu respectul delicat pentru fiecare persoană nu numai pentru ceea ce are propriu, ci și pentru faptul că în fiecare persoană același Hristos lucrează în fiecare potrivit cu însușirile ei.

Această prezență reală a lui Hristos în toți duce la menținerea lor într-o unitate, dar într-o unitate a iubirii, nu a confuziei. Aceasta afirmă Ortodoxia sau creștinismul originar păstrat în ea în diferite forme.

Venirea reală a lui Hristos prin Duhul Sfînt în credincioși a fost exprimată de Părinții Bisericii din primele secole prin ideea de *participare* a credincioșilor la dumnezeirea Sfintei Treimi, ceea ce are ca urmare o îndumnezeire a lor care se face cunoscută în eei ce se străduiesc să fie tot mai uniți cu Hristos prin imitarea vieții Lui ca *sfințenie*.

Sfinții sînt recunoscuți și în Biserica Romano-catolică, dar ei sînt sfinți mai mult prin realizările lor pe plan social și către ei. Protestanții au mers atît de departe în negarea sfințeniei în omul care crede în Hristos, încît definesc eredința numai ca o anumită siguranță prin care omul se bucură de iertare din partea lui Hristos cu toate păcatele pe care continuă să le aibă ca și cei necredincioși.

Contrar acestei idei, aderenții grupurilor neoprotestante afirmă o lipsă totală de păcate a lor, chiar din momentul în care au devenit membri ai grupului lor, declarîndu-i cu mîndrie pe toți eei ce nu fac parte din grupul lor păcătoși la extrem. Ei nu gîndesc că însăși această mîndrie simplistă a lor este un păcat. Lipsa lor de păcat o văd nu într-o bunătate unită ca smerenia și iubirea față de orice om, ci în înfrînările de la cîteva obiceiuri exterioare: de la băuturile alcoolice, de la înjurături, de la carne de porc, care nu merg însă pînă la post, pînă la bunătate și ajutorare dezinteresată a altora. Nu numai că au înțelegerea complexității persoanei umane, care poate lupta pentru desăvîrșire, dar nu o realizează niciodată.

În Ortodoxie, Hristos ne dă puterile Sale dumnezeiești sau însăși viața Sa dumnezeiască vesnică prin îndumnezeire, pe cînd El o are pe aceasta prin fire. Aceasta pentru că noi sîntem o fire creată de El, pe cînd El are firea necreată, deci din veci și în mod nesfîrșit. Iar aceasta ne distinge de El. Puterea Lui creatoare

ne-a adus la existență și ne menține în existență. Dar o putere a Lui ne dăruiește dacă voim să o primim o viață asemănătoare cu a Lui cu toate bunătățile și în fericirea comuniunii. Această ne ține într-o legătură indisolubilă cu El, și tot mai asemănătoare cu a Lui ne dăruiește dacă voim să o primim, o viață asemănătoare cu a Lui, dacă voim, dar întrucât noi o primim de la El, iar El este izvorul ei, ne și distingem de El, sau nu ne confundăm. Sfințul Chiril spune în comentariul la Evanghelia lui Ioan, versetul 10, 28; „Eu dau viață veșnică oilor Mele și nu vor pieri în veac și nimeni nu le va răpi din mina Mea”; „Prin faptul că nu le dă viața prin fire și că El o dăruiește această din Sine însuși și nu primind-o de la altul. Iar prin viața veșnică nu înțelegem o lungă durată temporală de care se vor împărțiși toți după înviere, bun și răi, ci viețuirea în fiecare. Putem înțelege prin viața veșnică și binecuvântarea tainică prin care Hristos ne sâdește viața Lui prin împărțirea dată credincioșilor de trupul Său, după spusa: „Cel ce mănâncă trupul Meu și bea singele Meu, are viață veșnică” (Ioan 6, 55).

Unindu-Se cu noi prin împărțire, în sens larg, Hristos ne face împreună fii ai Tatălui cu Sine, sau frați ai Săi, dar după har, nu prin naștere din ființa Tatălui, cum este singur El, căci Fiul lui Dumnezeu nu S-a făcut om numai ca să satisfacă onoarea jignită a lui Dumnezeu prin moartea Lui, ca om, ci ca să ne facă asemenea Lui în dumnezeire prin faptul că S-a făcut asemenea nouă prin umanitatea asumată și a intrat în cea mai strânsă unire cu noi prin ea. Căci, spune Sfințul Evanghelist Ioan: „Iar celor ce L-au primit, le-a dat puterea să se facă fii ai lui Dumnezeu, celor ce cred în numele Lui” (Ioan 1, 12). Comentând acest verset, Sfințul Chiril spune: „Căci deoarece au primit prin credință pe Fiul, primesc puterea de a fi ridicați între fiii lui Dumnezeu. Le dă Fiul puterea ce o are El după fire... chemându-i la comuniune... împlinind aceasta ca o faptă a iubirii față de lume. Căci nu putem scăpa altfel de moarte, noi cei ce purtăm chipul celor păcătoși, dacă nu se întipărea în noi frumusețea (bunătatea) chipul ceresc prin chemarea la calitatea de fii”.

Astfel, noi rămânând cu firea noastră creată, dar cinstită de iubirea lui Dumnezeu, sîntem ridicați la unirea cu Fiul Lui în așa măsură că primim din plinătatea nesfârșită a vieții Lui, tot mai mult din bogăția Lui ca un har peste har, cum spune tot Evanghelistul Ioan: „Din plinătatea Lui noi toți am luat har peste har” (Ioan 1, 16).

Cită vreme în catolicism grația e o simplă iertare ce ne-o aduce Hristos prin satisfacerea onoarei jignite a lui Dumnezeu prin jertfa Lui, iar protestanții și mai ales membrii grupărilor neoprotestante nu vorbesc de har, în Ortodoxie se vorbește continuu de har, ca dar al bunătăților și puterilor dumnezeiești sau al vieții Lui fericite și nemuritoare.

Dacă viața sau energia (lucrarea), necreată sau harul ce ni se dă prin Hristos nu e o grație creată, care ar ține pe Hristos separat de noi, ca în catolicism, cum îl ține și în protestantism și în grupările neoprotestante, lucrarea sau harul sau viața Lui în noi nu poate fi nici pur dumnezeiască. Căci Hristos fiind și Dumnezeu și om, sau atât Persoană a firii dumnezeiești, cit și a celei

omenești asumate de El, nu poate lăsa neactivă nici una din firile Sale. El lucrează în noi atât ca Dumnezeu, cit și ca om, sau ni se face comunicativ ca Dumnezeu întrucât e și om. El unește lucrarea dumnezeiască cu cea omenească fără să le confunde. Așa cum a vindecat ochii orbului cu puterea dumnezeiască, lucrînd prin mîna care s-a atins cu tină de ochii lui, așa și după înviere a comunicat puterea Duhului Sfînt prin suflarea gurii Sale asupra apostolilor. De aceea, păstrîndu-și trupul și după înălțarea la cer, nu comunică lucrarea Sa dumnezeiască fără mijlocirea trupului Său, deși acum acesta este deplin îndumnezeit sau transfigurat. Hristos rămîne în veac și om, chiar după înălțare, pentru că vrea să ne mențină și pe noi în veci oameni în trup, deși cu trupul deplin transfigurat. Moise și Ilie s-au arătat pe Tabor fiecare cu trupul propriu, ca și Hristos însuși, deși din ele iradia lumina coplesitoare a dumnezeirii.

Prin Trupul transfigurat, dar nu fără el, ne comunică Hristos și acum harul Său, spre a ne înălța treptat și pe noi spre un trup transfigurat. Sfințul Chiril susține pe larg în lucrarea citată veșnicia trupului nostru. Altfel n-ar exista înviere.

Prin trupul Său, Hristos a manifestat iubirea Sa față de noi, dusă la culme prin răstignirea Sa pentru noi, și prin trupul Său purtînd în el urmele acestei fapte iubitoare la extrem ni se comunică și acum în Sfînta Împărăție.

Dar El vine cu iubirea Sa trăită la culme în răstignirea Sa în noi, pentru că are în iubirea Sa față de Tatăl, ca și în iubirea Tatălui față de sine, simțirea eternă a iubirii. El poate să ne iubescă și după întrupare pentru că Tatăl însuși îl iubeste pe El ca Fiul și după întrupare, deci și ca om, și deci și El îl iubeste pe oameni cum îl iubeste Tatăl Său ca pe cei ce poartă chipul Lui de om și vrea să atragă și pe oamenii cu care s-a unit în iubirea Sa față de Tatăl. De aceea mulțumindu-i pentru iubirea pe care ne-a arătat-o nouă și Tatălui prin răstignire, îi mulțumim și Tatălui care L-a trimis ca om ca să ne iubescă prin El cum îl iubeste pe El însuși și noi să-L iubim pe Tatăl cum îl iubeste Fiul Lui Unul Născut. De aceea făcîndu-ne semnul crucii, ne amintim nu numai de iubirea lui Hristos față de noi, ci și de iubirea Tatălui, arătată nouă prin Fiul cel răstignit și prin Duhul în care își arată nu numai iubirea Lui față de Fiul cel din veșnicie, ci și față de Fiul întrupat și prin El față de noi.

Nu vrem să uităm de crucea lui Hristos prin care ne-a arătat iubirea extremă, dar nici de Tatăl și de Duhul Sfînt care și-au arătat de asemenea iubirea lor față de noi prin Fiul cel întrupat. Și ne facem semnul crucii pornind de la frunte, sau de la gîndul la Tatăl, coborînd spre piept, de unde a coborît Fiul lui Dumnezeu la noi pînă la jertfă, mărturisind că prin jertfa Fiului Său, Tatăl ne cere să împlinim faptele iubirii noastre față de Dumnezeu cel în Treime, pornind la lucrarea aceasta cu mîna dreaptă.

Pătimirea de pe cruce este actul hotărîtor, „crucial”, prin care Hristos a învins moartea, căci această pătimire deși a fost suportată prin trup, în răbdarea ei a fost puterea dumnezeiască. De aceea, cînd se face semnul ei cu credință, Hristos însuși retrăiește puterea

ce a exercitat-o prin ea și de aceea prin semnul ei se binecuvintează sau se curățesc toate, venind în cele binecuvinate puterea lui Hristos. Iubirea față de noi își are izvorul în existența supremă, în existența care există prin ea însăși, nu se ivește pe vreo treaptă inferioară a existenței. Iubirea este însușirea existenței. Iubirea este însușirea existenței supreme și spre ea sintem atrași și noi prin iubirea pe care ne-o arată, săvârșind cele mai mari fapte pentru noi, ca să ne arate cât de mult ține la noi: se face om însuși Fiul lui Dumnezeu prin cea mai mare smerenie și primește cea mai grea pătimire ca să ne scape de moarte, spre a ne avea într-un dialog al iubirii veșnice.

Se afirmă uneori că creștinismul e depășit, că trebuie să căutăm o credință mai modernă. Dar ce poate fi mai înalt decât o credință care are la bază iubirea celor mai înalte existențe față de om și vrea să ajute pe om să se urce la înălțimea acestei iubiri? Ce ideal mai înalt poate fi propus oamenilor decât iubirea până la jertfa vieții a unora pentru alții, urmînd exemplul lui Dumnezeu însuși, iubirea care are la bază prețuirea nesfîrșită a persoanei umane și credința în perspectiva desăvîrșirii ei nesfîrșite? Idealul sporirii nesfîrșite în iubire este un ideal care nu poate fi depășit de nici un altul.

De aceea Fiul lui Dumnezeu intrupat ca om nu putea să se facă un om păcătos. Căci aceasta l-ar fi închis în egoismul îngust contrar iubirii. Un Dumnezeu făcut om păcătos ar fi încetat să mai fie Dumnezeu și să mai poată aduce jertfa pentru oameni, care să ne scape de moarte și să ne fie un virf de atracție nesfîrșită pe calea spre El. Și pe această calea nu putem înainta decât dacă El însuși este în noi cu puterea Lui, ca o cale care nu ni se arată numai ea oca care trebuie urmată, ci ca o cale ce ne atrage aflîndu-se înaintea noastră.

El este Adevărul prin excelență, peste care nu poate fi altul, căci are în sine plenitudinea nesfîrșită a existenței sau a vieții. El este Lumina întreagă a lumii, Lumina care nu ne duce spre altă țintă, ci ne atrage spre ea însăși, ca sensul suprem al vieții. Hristos e toate acestea înăuntrul nostru tot mai mult, nu în afara noastră. Căci numai așa este și puterea noastră care ne duce la tot mai deplina unire cu El, la tot mai deplina fericire.

Iisus Hristos este astfel „Cel ce era (oricînd) și Cel ce este și Cel ce vine (tot mai aproape de cei în care este și vine ea prezentă în cela ce încă nu este)“ (Apocalipsă 1, 8). El singur poate zice: „Eu sînt Alfa și Omega“ (Apocalipsă 1, 8). N-a fost înainte de El cineva sau ceva și nu va înceta vreodată să existe ca să fie urmat de altul mai înalt, mai desăvîrșit, el este infinitul. Și nu poate astfel decât ca Persoana iubirii infinite, deci avînd o altă Persoană pe care o iubește din veci și o iubi în veci. Căci numai iubirea desăvîrșită și nesfîrșită are în ea fericirea infinită.

Nici o esență inconștientă, o esență obiectivă nu poate da o mare bucurie. Bucuria nu-mi vine decât de la o altă persoană, de la conștiința ei atentă față de mine. Dar nu persoanele care simt în ele nevoia de alte persoane, deci care sînt mărginite în ele însele, îmi pot da bucuria veșnică și desăvîrșită, ci numai Per-

soana care nu are nevoie de alta, ci are în ea plenitudinea. Numai de la Dumnezeu cel întreit în Persoane îmi poate veni neîncetat și în veci fericirea nesfîrșită.

Una din aceste Persoane desăvîrșite în iubirea cu alte două Persoane a intrat în comuniune veșnică cu noi, care voim, pentru această fericire nemuritoare.

Numai făcîndu-Se o asemenea Persoană om, dar om necăzut din iubirea Lui dumnezeiască, om necăzut în păcătoșenie egoistă, ne-a putut aduce pentru vecie comuniunea, fericirea.

Numai o Persoană care fiind Dumnezeu cel nemărginit și infinit, prin fire S-a făcut om fără de păcat și ne-a putut aduce iubirea Sa extremă la jertfa de Sine ca om, ca să ne scape de moarte. Dacă s-ar fi făcut om păcătos nu numai că ar fi încetat să fie Dumnezeu — ceea ce este imposibil — ci nici n-ar fi murit pentru noi, ci pentru Sine și ca atare n-ar fi putut învinge moartea. Aceasta înseamnă că Persoana Fiului lui Dumnezeu nu S-a născut ca om, din actul plăcerii păcătoase al unirii dintre un bărbat și o femeie. Aceasta ar fi însemnat că El a început să existe de-abia prin această naștere, ca om de rînd. Dar El era de mai înainte Persoana Fiului lui Dumnezeu și în calitatea aceasta și-a luat El însuși și firea omenească prin lucrarea Sa și a Duhului Sfînt, unit cu El, dintr-o Fecioară, deci în mod nepăcătos.

Grupurile neoprotestante care nu recunosc nașterea lui Hristos din Fecioară, ci pe calea naturală a omului de rînd, nu-L recunosc de aceea de fapt ca Dumnezeu făcut om și de aceea evită să-I spună Hristos, ci numai Iisus, iar cugetîndu-L ca om păcătos, în mod consecvent nu cred nici că a murit pentru noi, ci pentru păcatul Lui ca orice om.

Astfel, între negarea de către ei a nașterii din Fecioară a lui Iisus și nerecunoașterea crucii ca mijloc prin care ne-a mîntuit este o strînsă legătură. Iar dacă Iisus a murit pentru păcatul Lui, El nici n-a putut învinge moartea. De aceea nici nu vorbesc ei prea clar despre învierea Lui. Pentru ei Iisus este mai degrabă un prooroc, ca cei din Vechiul Testament. El refuză ca și făriseii din timpul Lui să-L numească Hristos. Ba nu-i spun nici Mîntuitorul. Pentru că dacă n-a învins moartea nu ne-a mîntuit. De aceea unii, nerecunoscînd dumnezeirea Lui, se declară mai degrabă Iehoviști, sau credincioși ai Dumnezeului din Vechiul Testament, sau cinstesc sîmbăta, ca evreii, nu Duminica, ziua învierii Domnului.

Noi credem că Hristos s-a născut din Fecioară și că Cel ce s-a născut din ea, luînd din ea firea omenească, este Fiul lui Dumnezeu, deci Simodul III ecumenic de la Efes (din anul 431) a numit-o Născătoarea de Dumnezeu.

De aceea Ortodoxia acordă o mare cînstire Maicii Domnului, atît în rugăciuni și cîntări de laudă, cît și în icoane. Dar ea e prezentată în icoane totdeauna împreună cu Hristos: în icoana Nașterii Domnului, în prezentarea ei cu Pruncul dumnezeiesc în brațe, în Deisis, unde e în rugăciune spre Fiul ei, în icoana Adormirii, cînd Fiul ia sufletul ei în chip de copil în brațe. În Catholicism, ea e prezentată adeseori singură. I se acordă astfel un fel de impor-

tanță despărțită de Fiul lui Dumnezeu cel întrupat și în dogma catolică despre conceperea ei fără păcatul strămoșesc, prin ceea ce se afirmă că nu prin întruparea Fiului lui Dumnezeu a început eliberarea Maicii Domnului de păcatul strămoșesc — ca însăși fiind curățită de acest păcat când s-a conceput în ea Hristos însuși — ci de la conceperea ei.

În catolicism tendința de a vedea pe Fecioară oarecum independentă de Fiul ei se arată și în numele ce i se dă de Madona, pe când în Ortodoxie ea e numită totdeauna Maica Domnului, sau Născătoarea de Dumnezeu.

În legătură cu aceasta e de menționat și importanța ce o au icoanele în cultura Bisericii ortodoxe. Catolicismul a coborât icoanele la un fel de tablouri din care nu iradiază taina și de aceea nici nu sînt sfințite, iar protestanții și grupurile neoprotestante le refuză cu totul, ca idoli. Dar dacă puterea lui Hristos se poate comunica prin cuvinte, de ce nu s-ar putea comunica și prin mijloace ce se adresează ochilor? Dacă se admite descrierea răstignirii lui Hristos prin cuvinte, de ce nu s-ar admite prezentarea ei și prin icoană care expune într-un mod mai concentrat și poate mai impresionant pătimirea Lui. Fiul lui Dumnezeu întrupindu-Se, a arătat că nu disprețuiește omenescul și deci nici cuvîntul și chipul omului.

În respingerea creștinismului occidental a icoanelor e aceeași tendință de alungare a lui Dumnezeu din lumea creată de El, aceeași tendință de laicizare a lumii și de reducere a relației cu Dumnezeu la o relație speculativă, prin simple curente abstract-ioniste. Principiul este să se redea în icoană fidel ceea ce se spune cu cuvinte în Sfînta Scriptură și ca să se exprime credința cea mai vie prin ea, așa cum se exprimă și prin cuvintele despre Hristos, sau despre Maica Lui, fapt respectat în icoanele ortodoxe. Unde se vorbește despre el cu credință, vine și Hristos cu puterea Lui. De ce n-ar veni și unde se înfățișează chipul Lui, în icoană?

În Vechiul Testament nu se înfățișă Dumnezeu în icoane, pentru că nu se întrupase Fiul Lui. Și totuși El e descris de proorocul Daniil și e prezentat prin unele simboluri din cortul sfînt. Dumnezeu nu e despărțit de creația Lui. El este în toate. Dar în mod special cînd sînt sfințite prin rugăciunile Bisericii.

În general, creștinismul evanghelic păstrat în Răsărit prin Ortodoxie este un creștinism duhovnicesc spre deosebire de creștinismul occidental care are mai mult un caracter raționalist, ne-duhovnicesc, lipsit de prezența reală a lui Hristos în oameni și în lume.

În Occident s-a introdus pentru prima dată în crezul niceo-constantinopolitan, expresia nouă despre purcederea Sfîntului Duh și de la Fiul (Filioque), primită oficial la Roma de-abia în secolul XI. Expresia întregită teologic prin formula „tamque ex uro principio” — „ca dintr-un singur izvor” — tinde la o confuzie între Tatăl și Fiul în actual purcederii Duhului, atenuînd deosebirea personală între Tatăl și Fiul și favorizînd ideea că o Persoană poate proveni din ființa omenească. E o idee care se accentuase de către Tertulian și Augustin. Ea este afirmată și astăzi în mod direct de unii teologi catolici. Astfel Herbert Mühlen da de înțeles că chiar Duhul Sfînt

devine un act comun, sau o Persoană comună a Tatălui și a Fiului. „Se poate spune că Duhul Sfînt este actul comun (Wir-Akt) al Tatălui și al Fiului, ca Persoană adică”. „Duhul Sfînt este relația intrintrită, actul comun (Wir-Akt) al Tatălui și Fiului, în El însuși” (Der heilige Geist als Person, 3 Auflage, Münster, Verlag, p. 157 și 159).

Această tendință spre confuzia Persoanelor reduce relația iubitoare dintre ele. Tatăl nu mai rămîne în actual purcederii Tatăl al Fiului, și Fiul, Fiu al Tatălui. Deci nici nouă Fiul întrupat nu ne mai dă Duhul Sfînt ca Duh de Fiu ca să ne facă și pe noi fii ai Tatălui ceresc, împreună cu Sine. Duhul nu mai apare ca Duh al comuniunii între Persoanele neconfundate, nici între oameni, dacă nu mai are un astfel de rol nici în Sfînta Treime, întărînd iubirea unei Persoane față de o alta.

În Ortodoxie cei ce cred în Hristos primesc Duhul pentru ridicarea lor la iubirea față de Tatăl ca Tată și față de Fiul ca frate dumnezeiesc făcut om asemenea lor, dar și dragostea față de ceilalți oameni ca frați în Hristos. Duhul ne ridică peste alipirea la lume, ferindu-ne de o pornire individualistă sau egoistă. Duhul Sfînt aduce în viața noastră viața dumnezeiască, viața de sfințenie, viața îndumnezeită. El ne face să simțim pe Hristos și lucrarea Lui una cu lucrarea Duhului în noi. De aceea prin Duhul cerem în rugăciunile Bisericii sfințirea tuturor, odată cu semnul crucii făcut peste noi și peste cele ce le folosim ca mișcare de depășire a egoismului nostru.

De lucrarea sfințitoare a Duhului unită cu semnul crucii nu se vorbește în grupările neoprotestante niciînd. Oamenii rămîn astfel închiși în lumea aceasta, adresîndu-I lui Iisus simple cuvinte.

3. *Spiritualitatea ortodoxă accentuată de poporul român în mod deosebit prin unele expresii ale sale.*

Poporul român afirmă importanța credinței sale, numînd-o „lege românească” sau „lege strămoșească”. Ea reprezintă astfel pentru el fundamentul tuturor legilor de viață într-o conviețuire de reciprocă prețuire și conlucrare care-i asigură unitatea și identitatea. Spunîndu-i „legea românească” și „strămoșească”, poporul nostru afirmă trăirea în ea de la începuturile existenței sale, care coincide cu timpul apariției creștinismului și răspîndirii lui prin apostolii lui Iisus Hristos.

Dar această îndelungată și necurmată trăire în legea de supremă noblețe a lui Hristos, a produs o deosebit de afectuoasă alipire a lui la Dumnezeu, care i-a devenit întru totul familiar.

Această familiaritate afectuoasă față de Dumnezeu, care a pus o pecete de afecțiune și pe relațiile fiecărui ins cu semenii săi, o tilcuiește poporul nostru prin expresia „Dumnezeu draguț”. Dumnezeu nu e un Stăpîn aspru și distant, ci un Părinte iubitor și de aceea drag, ba, chiar draguț. E un diminutiv care, ca aproape toată mulțimea de diminutive ale poporului românesc, nu exprimă o micime a lui Dumnezeu numit astfel, ci o intimitate și o căldură a relației cu El, a venirii Lui în apropierea noastră, faptă săvîrșită de Fiul lui Dumnezeu prin întruparea Lui, numită de Sfîntul Apos-

toț Pavel „cheneză”, smerire, dezbrăcare de slava exterioară, cu să-L putem simți apropiat de noi. Cum spune copilul tatălui său „măicuță”, fără a înceta să-l vadă în mărimea lui, dar simțindu-l în același timp coborîrea iubitoare la el, așa spune poporul nostru „Dumnezeu draguțu”, simțind coborîrea Lui la comunicare iubitoare cu sine.

În același înțeles folosește poporul nostru expresia „Măicuța Domnului”, văzînd-o „Măicuță” nu numai pentru Fiul ei iubitor, ci și pentru tot cel ce se adresează ei... Simț pe „Măicuța Domnului” tot așa de apropiată de mine și trăiesc aceeași afecțiune față de ea, cum o simț și cum o simte și maica mea, cînd îi spun „măicuță”.
E de menționat că numai poporul nostru folosește expresia „Maica Domnului”. Grecii spun „Maica lui Dumnezeu”. În legătură cu aceasta stă și faptul că numai poporul român numește existența supremă nu simplu „zeu”, ca toate celelalte popoare, ci „Domnul Dumnezeu”, care s-a prescurtat în „Dumnezeu”. Prin aceasta deosebește pe Dumnezeu credinței creștine de zeii păgîni, ca forțe ale naturii. Dumnezeu este Domnul sau unicul Stăpîn al tuturor. Acest nume s-a dat încă de Apostoli Domnului Hristos, ca să-L arate ca Dumnezeu Stăpîn al tuturor. Acest nume îl folosește și poporul românesc, de la începuturile Lui, dar l-a folosit și pentru Tatăl, arătînd că și Tatăl este Persoană și totodată Stăpînul tuturor. El afirma prin aceasta stăpînirea lui Dumnezeu peste toate. Orice alt domn e un domn relativ, depinzînd de alte puteri mai presus de el.

Prin expresiile acestea poporul român arată delicatetea sufletească care i s-a imprimat prin credința lui.

Delicatetea aceasta și-a exprimat-o și față de Domnul Iisus Hristos în „colindele” lui, în care folosește cele mai gingașe cuvinte pentru Pruncul dumnezeiesc născut în ieslea din Betleem. Dar tot în aceste cuvinte de o mare bogăție de conținut e descrisă toată lucrarea mîntuitoare a lui Hristos. Între altele pruncul este prezentat ca Dumnezeu care își însușește plîsul nostru, dar nu pentru trebuințele Lui, ci pentru păcatele noastre, plîns care-l va duce pînă la moartea pe cruce pentru noi. O expresie originală a primit în creația populară românească jertfa lui Hristos în „Legenda Mănăstirii Argeș”. În ea Hristos e numit Manole, forma românească a lui Emanuel, cum e numit Hristos în Sfînta Scriptură, care se traduce în românește „cu noi este Dumnezeu”: Emanuel sau Manole nu poate întemeia Biserica decît pe jertfa trupului Său, care în limba greacă e de genul feminin (sarx). Dar poporul român a generalizat această idee, cunoscînd faptul că oricine își dedică viața unei mari opere pentru alții, uită de grija celor apropiați.

Credința în Dumnezeu cere oamenilor să fie buni, așa cum este El însuși. Omul bun e „omul lui Dumnezeu”. Omul rău e un „păgîn”, care nu crede în Dumnezeu. Bunătatea e una cu sănătatea minții. Cel lipsit de bunătate e „nebun”. Omul bun e și un om cu sufletul frumos. Omul rău e un „om urît”. Omul bun e omul comunicativ. Cînd nu ai pe cineva cu care să comunici, ție „urît”. Numai omul comunicativ își face viața frumoasă, plăcută. Se afirmă prin aceasta firea comunicativă a românului. Eu am nevoie de

altul, altul are nevoie de mine. Se afirmă prin aceasta valoarea persoanei. Cînd mă aflu numai între lucruri mi-e „urît”. Aceasta arată că la fundamentul existenței nu e o esență impersonală, ci o comuniune de Persoane, adică Sfînta Treime.

Pentru poporul român lumea întregă răspîndește o „lumină” prin rînduiala ei. De aceea îi spune „lume”, de la cuvîntul lumină. Un peisaj frumos e o „gură de rai”, este în el o frumusețe plină de taină. Ea nu este produsul unei esențe lipsită de gîndire și de bucuria pentru o rînduială. Omului i se cere „să facă un lucru ca lumea”; prin aceasta se afirmă că și lumea e făcută „lume” printr-un simț conștient al rînduiei, al frumosului.

Iadul în care totul se află într-o luptă plină de dezarmonie e în întineric.

În toată rînduiala lumii e prezent Dumnezeu cu iubirea Lui față de oameni. Dar față de oameni „fără Dumnezeu”, păgîni și rai, El folosește lumea și pentru a le aduce greutate și nenorociri. De aceea cînd vin asupra acestor oameni grele nenorociri, poporul român spune că-i „bate Dumnezeu”. Încercări pot veni și peste oameni buni. Dar pînă la urmă ei sînt ajutați să biruiască necazurile și greutățile.

Poporul român crescut spiritual în mistica ortodoxă a luminii, nu în mistica occidentală a întinericului, e un popor care se bucură de lumină, căci lumina e în planul fizic expresia rînduiei, iar în planul spiritual, expresia bunătății sau a relației armonioase, generoase a omului cu semenul său. Fața omului bun răspîndește lumină. De aceea sfinții au în icoane capetele înconjurate de un nimf luminos. Omul bun e omul care zîmbește luminos în bucuria comuniunii.

Toate acestea reprezintă un program pentru înobilarea reală a omului. Și numai în comuniunea bucuroasă cu alții, așa cum e practică de poporul român, se înobilează omul. Numai în comuniune se înaintează la nesfîrșit în această noblețe și în descoperirea fără sfîrșit a tainei omului, care se hrănește din taina comuniunii între Persoanele Sfîntei Treimi.

Pr. prof. dr. Dumitru STĂNILOAE